

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И  
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА  
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE  
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE  
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

---

Универзитет Привредна академија у Новом Саду  
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду  
University Business Academy in Novi Sad  
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

---

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа  
„Привредноправни оквир и економски развој држава  
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у  
Новом Саду, у организацији  
Правног факултета за привреду и правосуђе  
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

***Издавач:***

Универзитет Привредна академија у Новом Саду  
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду  
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499  
Web: [www.pravni-fakultet.info](http://www.pravni-fakultet.info)

***Рецензенти:***

Др Мирко Кулић, редовни професор  
Др Ненад Аврамовић, редовни професор  
Др Милош Марковић, редовни професор  
Др Радица Шиповац, редовни професор  
Др Дарко Голић, ванредни професор  
Др Предраг Мирковић, ванредни професор  
Др Маријана Младенов, доцент  
Др Јоко Драгојловић, доцент  
Др Ненад Бингулац, доцент

***За издавача:***

Др Мирко Кулић, редовни професор

***Уредник:***

Др Мирко Кулић, редовни професор

***Штампа:***

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

***Тираж:***

250

**ИСБН 978-86-6019-099-6**

## Научни одбор:

### **ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора**

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ**

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ**

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ**

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА**

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ**

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ**

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ**

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

### **ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЈЕВ**

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

### **АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ**

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

**АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ**

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

**АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ**

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

**АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH**

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

**ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ**

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

**ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ**

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

**ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ**

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

**ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ**

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

**ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ**

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

**ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА**

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

**ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ**

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

**PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS**

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

**ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ**

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

**ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ**

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

**ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ**

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

**ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ**

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

**ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ**

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

**Организациони одбор:**

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

**Секретар:**

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

**Dr Milan Počuča, redovni profesor**  
*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe*  
*Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu*  
*e-mail: pocucabmilan@gmail.com*

**Msr. Stefan Ditrih, asistent**  
*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe*  
*Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu*  
*e-mail: stefan.ditrih@pravni-fakultet.info*

## UTICAJ DEREGULACIJE TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE NA ŽIVOTNU SREDINU

### **Apstrakt:**

*U uslovima stalnog rasta globalne privrede jedan od najvažnijih elemenata privredivanja predstavlja proizvodnja i distribucija električne energije. Razvojem tehnologije i automatizacije raste potreba za električnom energijom ali i uticaj koji tržište električne energije ima po životnu sredinu. Nestabilnosti električne mreže, fluktuacija cena, uvoz električne energije i korišćenje uglja kao primarnog izvora proizvodnje neki su od glavnih problema monopola na tržištu električne energije u Republici Srbiji. Kao jedan od mogućih rešenja ovih problema je i deregulacija tržišta električne energije. Otvaranje tržišta bi sa sobom svakako uvelo konkurenciju i mogućnost izbora za potrošače, ali posledice koje bi deregulacija mogla imati na životnu sredinu zavise direktno od načina na koji bi deregulacija bila sprovedena i brzine kojom bi infrastruktura pratila promene. Deregulacija ne znači potpuni nedostatak pravila, već je potrebno stvoriti uslove u kojima bi se deregulacija kretala, kao i modalitete kojima bi pozitivni efekti uvođenja konkurencije bili usmereni na zaštitu životne sredine i povećanje upotrebe obnovljivih izvora energije. U radu su prikazani pozitivni efekti deregulacije tržišta električne energije uzimajući u obzir specifičnosti tržišta i potencijala Srbije, kao i pozitivnih primera iz prakse zemalja koje su deregulaciju već sprovele.*

**Ključne reči:** *tržište električne energije, deregulacija, životna sredina, obnovljivi izvori energije*

## UVODNA RAZMATRANJA

Električna energija predstavlja sveobuhvatan i sveprisutan energent bez kog je nemoguće zamisliti funkcionisanje današnjeg društva. Menadžment i distribucija električne energije predstavljaju vitalan interes svake države. S druge strane, ograničenost resursa i negativan uticaj proizvodnje električne energije na životnu sredinu zahtevaju korenitu promenu sistema i redefinisavanje postojećih mehanizama proizvodnje, distribucije i potrošnje ovog energenta. U procesu deregulacije energetskega sektora, koji je zahvatio globalnu energetske privredu početkom 90ih godina prošlog veka, kroz uvođenje konkurencije, akcentat je stavljen na smanjenje troškova i korekciju nestabilnosti energetske mreže koje su postojale u uslovima monopola. Svakako, pitanja efikasnosti, ekonomičnosti i zaštite životne sredine moraju biti podignuta na viši nivo u ovoj privrednoj grani. Zaokret ka obnovljivim izvorima energije je ne samo moralna obaveza, nego i neophodnost zbog sve veće opasnosti po životnu sredinu, usled konstantnog rasta potražnje i upotrebe fosilnih goriva i drugih zagađivača prilikom proizvodnje električne energije. U tom smislu, liberalizacija tržišta električne energije predstavlja jedinstvenu priliku da se pitanja životne sredine stave u prvi plan i iskoriste mehanizmi tržišne konkurencije u cilju podsticanja održivog razvoja i obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije.

U radu, autori su analizirali koncept deregulacije tržišta električne energije, kao i potencijalne korake koje je potrebno preduzeti kako bi deregulacija pored razbijanja monopola i stvaranja profita imala za svrhu i zaštitu životne sredine, unapređenje zelenih tehnologija i ostvarivanje održivog razvoja. Takođe, analizirano je trenutno stanje i pozitivnopravni okviri tržišta električne energije u Republici Srbiji.

### TEORIJSKI ASPEKTI DEREGULACIJE TRŽIŠTA ELEKTRČNE ENERGIJE

Deregulacija tržišta predstavlja proces uklanjanja legalnih ili kvazilegalnih ograničenja za pojedine vrste delatnosti u određenom privrednom sektoru. Cilj deregulacije najčešće je povećavanje konkurencije i razbijanje monopola kroz povećavanje sloboda igrača u tržišnoj utakmici. Šezdesetih godina dvadesetog veka, postaje jasno da povećavanje pravne regulative i zaoštavanje pravila ne dovode uvek do ispravljanja grešaka na tržištu. U pokušajima potpune kontrole ekonomskih procesa države su pravile regulatorne greške koje su dovodile do ozbiljnih poremećaja u ekonomskim sistemima. Glavni problem je nastao u raskoraku između

nastojanja država da u potpunosti ovladaju ekonomskim procesima u praksi i politički liberalnom okruženju koje je težilo deregulaciji. U takvim uslovima, ekonomisti su smatrali da je potrebno izvršiti deregulaciju svih sektora privrede osim onih u kojima je jasno da je deregulacija nemoguća, takozvanim prirodnim monopolima.<sup>1</sup>

S obzirom da trošak proizvodnje električne energije neposredno utiče na troškove proizvodnje i usluga pa i samih troškova života, tržište električne energije se dugo vremena smatralo za jedan od prirodnih monopola nad kojim država usled vitalnih interesa mora da ima potpunu kontrolu. Takvo stanje se održalo sve do 1990. godina kada i sektor energetike kreću da zahvataju trendovi deregulacije i uvođenja konkurencije.<sup>2</sup> Monopol, kao model organizacije tržišta električne energije se pokazao neefikasan u smislu osiguranja realne cene električne energije, kao i zbog zastoja tehnološkog napretka u proizvodnji i prenosu električne energije, u takvim uslovima nametnula se potreba za reformom elektroenergetskog sektora, odnosno liberalizacijom tržišta električne energije.<sup>3</sup> Trendovi deregulacije raznih tipova tržišta pokazali su se kao veoma kompleksni kada je u pitanju tržište električne energije, zbog samih specifičnosti i značaja ove grane privrede. Naime, tržište električne energije obuhvata najmanje tri aktivnosti: proizvodnju, prenos, distribuciju i snabdevanje električnom energijom. Svaka od ovih aktivnosti nosi svoje specifičnosti zbog same prirode energenta koji se proizvodi i kojim se trguje, takode, svaka od navedenih etapa ima uticaja kako na privredu tako i na životnu sredinu. Uvođenje konkurencije ima za cilj smanjenje cena energenata i zaštite krajnjih potrošača, ali može imati i ozbiljne efekte na unapređenje zelenih tehnologija i očuvanja životne sredine.

Proizvodnja električne energije predstavlja proces transformisanja drugih vidova energije, energenata, kao što su ugalj, voda, gas, vetar, solarna energija, u električnu energiju. Najveću zastupljenost u proizvodnji električne energije imaju energenti poput nuklearne energije, uglja i prirodnog gasa. Manja količina električne energije se proizvodi iz obnovljivih izvora. U procesima liberalizacije tržišta električne energije cilj ne bi trebao da bude samo smanjenje cena već i težnja ka podsticanju novih tehnologija i uspostavljanje pravnih okvira za olakšanu proizvodnju iz obnovljivih izvora, kao i edukacija krajnjih potrošača u izboru distributera električne energije koji koristi obnovljive izvore.

1 Marina Kesner-Škreb, Deregulacija tržišta, *Financijska praksa*, 1994, 18 (4), str. 444

2 Tominov, I. (2008). Liberalizacija tržišta električne energije– ispunjava li očekivanja?. *Energija*, 57(3), str. 264.

3 Osmanbegović, E., & Kokorović, M. (2009). Uticaj liberalizacije tržišta na cijene električne energije. *Tranzicija*, 10(21-22), str. 185

**Kroz iskustva drugih zemalja u procesu reforme energetskog sektora ustalila su se shvatanja da proces deregulacije mora proći kroz određene korake:**

1. restrukturiranje sektora,
2. uvođenje konkurencije na veleprodajnom i na maloprodajnom tržištu
3. regulacija prenosnih i distributivnih mreža
4. uspostavljanje nezavisnog regulatora sistema
5. privatizacija

**Tabela 1.** Koraci u reformi elektroenergetskog sektora<sup>4</sup>

<b>Restrukturiranje</b>	- Vertikalno razdvajanje (unbundling) proizvodnje, prenosa, distribucije i snabdevanja
	- Horizontalno razdvajanje proizvodnje od snabdevanja
<b>Konkurencija i tržišta</b>	- Veleprodaja i konkurencija u maloprodaji - Dozvoljavanje ulaska novim proizvođačima i distributerima
<b>Regulacija</b>	- Uspostavljanje nezavisnog regulatora
	- Dozvoljavanje ulaska na mrežu trećoj strani
	- Podsticaj za regulaciju prenosne i distributivne mreže
<b>Vlasništvo</b>	- Dozvoljavanje pristupa učesnicima u privatnom vlasništvu
	- Privatizacija postojećih kompanija u državnom vlasništvu

## **USMERAVANJE DEREGULISANOG TRŽIŠTA KA OBNOVLJIVIM IZVORIMA ENERGIJE**

Liberalizacija tržišta predstavlja složen proces kome je potrebno oprezno pristupiti. Smanjenje troškova proizvodnje i uvođenje konkurencije ne mogu biti jedini ciljevi ovog procesa. Iako je, naizgled,

<sup>4</sup> Pollitt, M., Jamasb, T. (2005) *Electricity Market Reform in the European Union: Review of Progress toward Liberalization & Integration*, Center for Energy and Environmental Policy Research

za krajnjeg potrošača, glavna motivacija izbora distributera električne energije cena energenata, jedan od faktora opredeljenja može biti izvor iz kog potiče energent. Proizvodnja i distribucija električne energije značajno utiču na životnu sredinu, a posebno na zagađenje vazduha. Posledice koje bi uvođenje konkurencije imalo na životnu sredinu direktno zavise od načina na koji će proizvođači i potrošači reagovati na promenu sistema.

S jedne strane, uvođenje konkurencije može imati za posledicu smanjenje cena električne energije što bi dovelo do porasta potrošnje pa samim tim i do porasta štetnih emisija. S druge strane, uz adekvatne podsticaje, konkurencija bi mogla dovesti do unapređenja tehnologija i izgradnje čistijih elektrana, što bi smanjilo uticaj ove industrije na životnu sredinu. Nerealno je očekivati da će privatni proizvođači električne energije preduzimati mere zaštite životne sredine osim ako to ne moraju.<sup>5</sup>

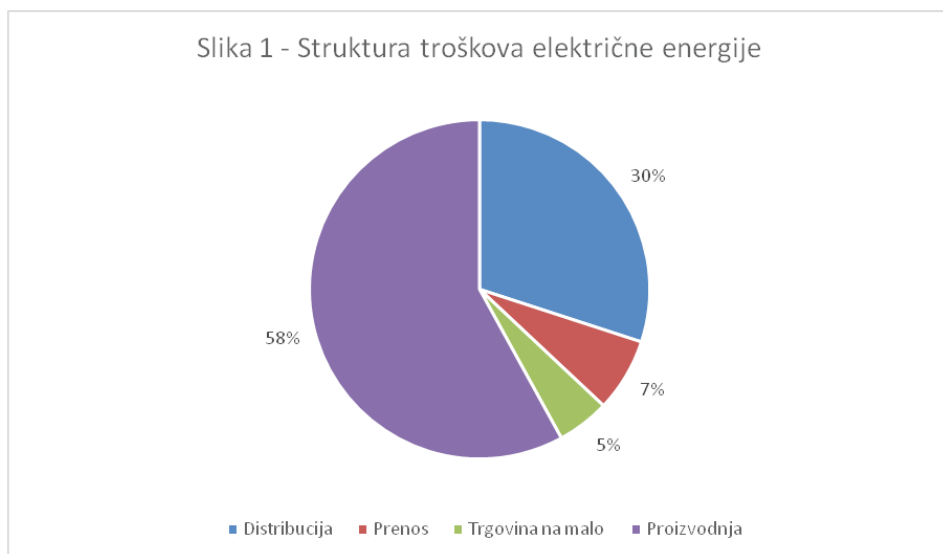
Postoji više načina osiguranja učešća obnovljivih izvora energije u celokupnom sistemu snabdevanja električnom energijom, kao što su posebni „zeleni“ tarifni sistemi, emisione dozvole, sistem taksi na proizvodnju gasova staklene bašte i ostalih izvora zagađenja, poreske olakšice i ulaganje i upotreba novih tehnologija kroz javno-privatna partnerstva. U uslovima liberalizovanog tržišta, zaštita životne sredine se može ostvariti i kroz mehanizme zaštite potrošača. S obzirom da je zdrava i bezbedna životna sredina jedno od osnovnih ljudskih prava i u interesu je svih potrošača. U cilju zaštite potrošača neophodna je intervencija države i osnivanje regulatornih tela u tu svrhu. S tim u vezi, potrebno je osmisliti nacionalne planove koji bi bili usmereni na promovisanje programa energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Uz nacionalne planove država bi trebala da ustanovi pravila određenog ponašanja za energetske kompanije koja bi takođe, bila usmerena ka održivom razvoju. Za kontrolu primene ovih pravila bilo bi potrebno organizovati i kontrolna tela od strane države koja bi u svojoj nadležnosti imala i preventivne i represivne mehanizme kontrole.<sup>6</sup> U proces donošenja odgovarajućih legislativnih mera potrebno je uključiti i stručnu javnost radi osiguranja donošenja kvalitetnih odluka, transparentnosti celog postupka i osiguranja stvaranja sistema koji bi funkcionisao za sve zainteresovane učesnike, ali najviše radi donošenja odluka u cilju uspostavljanja održivog razvoja i osiguranja prava na zdravu životnu sredinu.<sup>7</sup>

<sup>5</sup> Bozicevic, M., Tomsic, Z., & Kovacevic, T. (1999). Electricity market deregulation and possible environmental impacts; Deregulacija trzista elektricnom energijom i moguci utjecaji na okolis. Fakultet elektrotehnike i racunarstva, Zagreb

<sup>6</sup> Tanić, G., & Filipović, S. (2008). Zaštita potrošača u uslovima liberalizovanog tržišta električne energije. *Industrija*, 36(4), str. 57.

<sup>7</sup> Počuča, M., Mladenov, M., & Mirković, P. (2018). The analysis of the Aarhus convention in the context of good environmental governance. *Ekonomika*

Na voljnost energetskih kompanija da u svoje poslovne planove uvrste i planove održivog razvoja svakako će uticati ekonomska isplativost tih mera. Spram činjenice da je motivacija privatnih kompanija prvenstveno leži u zaradi, da bi došlo do potencijalne alokacije sredstava ka zelenim izvorima energije potrebno je smanjiti troškove proizvodnje električne energije, s obzirom da u strukturi troškova elektroprivrede proizvodnja električne energije predstavlja najveći trošak. U trenutnim uslovima tehnološkog razvoja i stanja tržišta teško je zamisliti smanjenje ovih troškova bez intervencije države kroz sisteme podsticaja i poreskih olakšica, ali i ulaganja u infrastrukturu.



Izvor: [www.eps.rs](http://www.eps.rs)

S druge strane, dosadašnja iskustva zemalja koje su prošle kroz procese deregulacije su pokazala da saradnja privatnog i javnog sektora na polju električne energije i ne funkcioniše kako je bilo očekivano. Na državnom nivou, investiranje u unapređenje tehnologija u ovom sektoru je u opadanju u svim državama, osim Japanu, usled sve većeg oslanjanja na privatni sektor u energetskom snabdevanju. Istovremeno veliki privatni istraživački instituti, poput Instituta za istraživanje električne energije<sup>8</sup>, dobijaju sve manje investicija od energetskih kompanija, što pokazuje manju zainteresovanost energetskih giganta da ulažu u razvoj i da su skloniji da u uslovima pojačane konkurencije smanje troškove na račun razvoja. Iako je jasno da, kao i u svim ostalim sferama privrede, privatne kompanije mogu i te kako da profitiraju od tehnoloških inovacija ostaje nejasno da li privatni

*poljoprivrede*, 65(4), p. 1616.

<sup>8</sup> Više o tome na: <https://www.epri.com/#/?lang=en-US>

sektor ima dovoljno snage da značajnije unapredi razvoj i istraživanje na polju snabdevanja i proizvodnje električne energije, posebno imajući na umu da se pokazalo da u energetskom sektoru nove tehnologije zahtevaju veće vremenske intervale pre nego što postanu praktične, a kamoli isplative. Spram toga, postoji bojazan da privatni sektor nije dovoljno motivisan i nema dovoljno resursa i potencijala da iskoristi deregulaciju tržišta u smeru održivog razvoja, obnovljivih izvora i ekologije.<sup>9</sup>

## **DEREGULACIJA TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE U REPUBLICI SRBIJI**

Republika Srbija i njeno tržište električne energije su još uvek u procesu deregulacije ove grane privrede i dovodenja pozitivnopravnog okvira u sklad sa realnim stanjem energo-snaževanja. Proces reformi elektroenergetskog sektora Srbije započeto je dosta kasnije u odnosu na zemlje Evropske Unije koje su u taj proces ušle ranih 90ih godina. U Srbiji ovaj proces počinje 2004. godine, donošenjem zakona, uredbi i strategija u skladu sa zahtevima direktiva EU. Ovaj proces je samo delimično završen.<sup>10</sup> Spram velikih potencijala za obnovljive izvore u vidu energije vetra, sunca i hidro potencijala Republika Srbija ima dosta manevarskog prostora da kroz proces deregulacije izvrši transformaciju celokupnog sistema i napravi značajan pomak ka obnovljivim izvorima energije i održivom razvoju. Ova oblast je pozitivnopravno uređena Zakonom o Energetici<sup>11</sup>, prema članu 1 ovog zakona predviđeno je da se njime uređuju ciljevi energetske politike i način njenog ostvarivanja, uslovi za pouzdanu, sigurnu i kvalitetnu isporuku energije i energenata i uslovi za sigurno snabdevanje kupaca, zaštita kupaca energije i energenata, uslovi i način obavljanja energetskih delatnosti, uslovi za izgradnju novih energetskih objekata, status i delokrug rada Agencije za energetiku Republike Srbije, korišćenje obnovljivih izvora energije, podsticajne mere i garancija porekla, način organizovanja i funkcionisanja tržišta električne energije, prirodnog gasa i nafte i derivata nafte, prava i obaveze učesnika na tržištu, uspostavljanje svojine na mrežama operatora sistema, kao i nadzor nad sprovođenjem ovog zakona. Okretanje obnovljivim izvorima energije i njihova važnost za dalji razvoj energetske privrede Srbije naznačena je i u Strategiji razvoja energetike Republike Srbije do 2025. godine sa projekcijama do 2030.

9 Burtraw, D., Palmer, K. L., & Heintzelman, M. (2000). *Electricity restructuring: consequences and opportunities for the environment* (No. 1318-2016-103215). p. 28

10 Kaličanin, Đ., & Kuč, V. (2014). Poređenje strategija restrukturiranja elektroenergetskih kompanija u Evropskoj uniji i Srbiji. *Ekonomika preduzeća*, 62(7-8), str. 419

11 "Sl. glasnik RS", br. 145/2014 i 95/2018 - dr. zakon.

godine.<sup>12</sup> Od posebne važnosti je i donošenje niza uredbi kojima se uvode podsticajne mere za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije.

U članu 17 Zakona o Energetici je propisano da „Energetsku delatnost može da obavlja javno preduzeće, privredno društvo, odnosno drugo pravno lice ili preduzetnik koji ima licencu za obavljanje energetske delatnosti, ako ovim zakonom nije drugačije propisano.“ Iz navedenog možemo zaključiti da je energetska tržišta Republike Srbije otvorena za ulazak privatnih kompanija i manjih proizvođača energije iako do potpune integracije privatnog i javnog sistema nije došlo. Dalje, u članu 19 se navodi da se „licenca izdaje na zahtev domaćeg pravnog lica, odnosno preduzetnika, kao i na zahtev stranog pravnog lica samo za obavljanje energetske delatnosti snabdevanja na veliko električnom energijom, u skladu sa ovim zakonom.“ Dok je nadležnost za izdavanje licence data Agenciji za energetiku Republike Srbije<sup>13</sup>. Iako izdavanje licence, predstavlja korak ka liberalizaciji tržišta i načinu ulaska privatnih kompanija na tržište, korišćena terminologija u uslovi za izdavanje ne ostavljaju utisak da je cilj stvaranje otvorenog tržišta, već birokratskih prepreka za stvarno liberalizovanje tržišta, pogotovo za manje proizvođače i proizvodnju energije za sopstvene potrebe domaćinstva. Kao i prodaja viška električne energije nazad u sistem od strane fizičkih lica.

Ipak, ne može se reći da koraci ka obnovljivim izvorima energije nisu napravljeni. Kao i u većini evropskih zemalja, za proizvođače električne energije koji koriste obnovljive izvore uveden je status povlašćenih proizvođača, kao i uvođenje garantovanih otkupnih cena odnosno feed-in tarifa. Uredbom o merama podsticaja za povlašćene proizvođače električne energije<sup>14</sup> bliže se definišu kategorije povlašćenih proizvođača električne energije, propisuju mere podsticaja, uslovi za njihovo ostvarivanje, način određivanja podsticajnog perioda, prava i obaveze koje iz tih mera proizilaze za povlašćene proizvođače i druge energetske subjekte i uređuje sadržinu ugovora i predugovora o otkupu električne energije od povlašćenog proizvođača. Za povlašćenog proizvođača električne energije smatra energetska subjekt koji proizvodi električnu energiju iz obnovljivih izvora energije ili visokoeфикаsne kombinovane proizvodnje električne i toplotne energije i ima pravo na podsticajne mere u skladu sa Zakonom o energetici, a te mere podsticaja su:

- podsticajni period od 12 godina za sve elektrane povlašćenih proizvođača koje su puštene u pogon manje od 12 meseci pre

---

<sup>12</sup> „Službeni glasnik RS“, broj 101 od 8. decembra 2015.

<sup>13</sup> Za više informacija posetiti: <https://www.aers.rs/>

<sup>14</sup> Uredba o merama podsticaja za povlašćene proizvođače električne energije („Službeni glasnik RS“, br. 8/2013).

potpisivanja ugovora o otkupu ukupnog iznosa proizvedene električne energije sa javnim snabdevačem, odnosno podsticajni period od 12 godina umanjen za razliku između godine zaključenja ugovora i godine puštanja u pogon za sve druge elektrane povlašćenih proizvođača,

- podsticajna otkupna cena po kojoj povlašćeni proizvođač ima pravo da prodaje javnom snabdevaču ukupni iznos proizvedene električne energije tokom podsticajnog perioda,
- pravo povlašćenog proizvođača koji je prethodno stekao privremeni status povlašćenog proizvođača da prodaje javnom snabdevaču ukupni iznos proizvedene električne energije tokom podsticajnog perioda po podsticajnoj ceni koja je važila u trenutku sticanja privremenog statusa povlašćenog proizvođača,
- iznos proizvedene električne energije tokom podsticajnog perioda po podsticajnoj ceni koja je važila u trenutku sticanja privremenog statusa povlašćenog proizvođača,
- preuzimanje balansne odgovornosti i troškova balansiranja povlašćenog proizvođača tokom podsticajnog perioda od strane javnog snabdevača,
- besplatno mesečno obaveštavanje povlašćenog proizvođača i javnog snabdevača o očitanoj proizvodnji električne energije u objektu povlašćenog proizvođača od strane nadležnog operatora sistema tokom podsticajnog perioda,
- pravo povlašćenog proizvođača da nakon isteka podsticajnog perioda sa javnim snabdevačem zaključi ugovor o otkupu ukupnog iznosa proizvedene električne energije po tržišnim uslovima na organizovanom tržištu električne energije u Republici Srbiji.

Iako su feed-in tarife i sticanje status povlašćenog proizvođača definitivno mere koje mogu doprineti održivom razvoju, nikako ne mogu biti jedine mere koje država preduzima. Poreske olakšice, mehanizmi podsticanja smanjenja emisija CO<sub>2</sub> kroz uvođenje taksi na emisiju štetnih gasova, trgovina dozvolama za emisiju štetnih gasova, a pre svega ulaganje u razvoj tehnologija zajedno sa privatnim sektorom moraju biti stavljene u prvi plan prilikom donošenja novih energetske strategije i sprovođenja politika održivog razvoja. Jedan od mehanizama može biti i princip „zagađivač plaća“, prema kome potencijalni zagađivač snosi sve troškove zagađenja, kao i otklanjanja štetnih posledica. Ekološke takste, pre svega, treba da služe kao mera podsticaja, a ne represivna mera za buduće proizvođače električne energije na teritoriji Republike Srbije, spram toga da mogu da se odluče za obnovljive izvore energije i time smanje troškove koje bi morali da plate na ime taksi i penala izazvanih

zagadenjem. Uvođenje i uloga Nacionanog registra izvora zagadivanja<sup>15</sup> je od posebne važnosti, s obzirom da je za ulaganje u obnovljivi razvoj prvo potrebno utvrditi trenutne zagadivače, potencijalne zagadivače, te samim tim i strategiju razvoja i ulaganja.<sup>16</sup>

## ZAKLJUČAK

Deregulacija tržišta električne energije i uvođenje konkurencije, ako se pažljivo sprovedu i usmere, mogu postati moćno oružje u procesu unapređenja novih tehnologija, upotrebe obnovljivih izvora energije i zaštite životne sredine. Trenutne reforme su daleko od efikasnih, ali su korak u pravom smeru. Iako, u praksi ostaje nejasno koliko trenutni okviri liberalizacije imaju uticaja na životnu sredinu jasno je da na tom polju postoji ogroman potencijal. Prihvatanje novih tehnologija od strane privatnog sektora, upotreba solarne energije, vetra i hidro resursa predstavljaju logičan sledeći korak u razvoju i reformi energetskog sektora.

Kroz razvoj tehnologija, kao što su solarni crepovi, zgrade opremljene tehnologijama koje omogućuju upotrebu energije vetra, kao i razvoj baterija za skladištenje električne energije moguće je i od domaćinstava, odnosno fizičkih lica stvoriti male proizvođače električne energije, koji bi mogli da proizvode dovoljno energije za sopstvene potrebe, odnosno potrebe domaćinstva, a u slučaju stvaranja viška energije istu da prodaju nazad u električnu mrežu. Takvo stanje bi ne samo stabilizovalo energetske mreže nego i stimulisalo ekonomiju trgovine „čistom“ električnom energijom na malo, koja je tek u svojim začecima i u najrazvijenijim zemljama. Stabilna električna mreža koja se snabdeva iz obnovljivih izvora energije je u interesu kako države, tako i privatnog sektora i krajnjih potrošača. Najviše pomaka na ovom polju napravljeno je u Australiji<sup>17</sup>.

Na tržištu električne energije Republike Srbije, iako je zvanično ušlo u proces liberalizacije ranih 2000. godina i još uvek nije postignuto razbijanje monopola i stvarno uvođenje konkurencije. Iako, ovo kašnjenje sa primenom postojeće regulative može da se posmatra u negativnom smislu, usled vremenskog raskoraka i kašnjenjem sa uvođenjem konkurencije

15 Više o tome na: <https://www.sepa.gov.rs/index.php?menu=20173&id=20006&akcija>ShowAll>

16 Počuča, M., Tepavac, R., Cvijić, J., & Mitrović, A. [2015]. Potential sources for financing environmental protection projects: Focusing on energy efficiency. *Management - časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 20(75), p. 61.

17 Više o tome na: <http://www.yourhome.gov.au/energy>

Republika Srbija se nalazi u jedinstvenom položaju da nauči iz grešaka zemalja koje su već prošle kroz procese deregulacije i iskoristi mogućnosti i mehanizme ovog sistema, kao i prirodne potencijale zemlje, da pažljivom konstrukcijom legislative usmeri konkurenciju ka obnovljivim izvorima energije. Podsticaj države i javno-privatna partnerstva predstavljaju ključ reorganizacije sistema i preduzimanje novih koraka uz već postojeće pozitivno-pravne okvire. Kao što je već rečeno, deregulacija ne predstavlja potpuno odsustvo pravila već stvaranje jednog „zdravog“ sistema koji bi doneo promene i rasteretio opterećen energetska sistem i potencijalno ga upotrebio kao jedan od glavnih alata ostvarivanja prava na zdravu životnu sredinu.

**Milan Počuča, PhD, Full Professor**  
*Faculty of Law for Commerce and Judiciary*  
*University Business Academy in Novi Sad*  
*e-mail: pocucabmilan@gmail.com*

**Stefan Ditrih, LL.M., Teaching Assistant**  
*Faculty of Law for Commerce and Judiciary*  
*University Business Academy in Novi Sad*  
*e-mail: stefan.ditrih@pravni-fakultet.info*

## **ENVIRONMENTAL IMPACT OF ELECTRICITY MARKET DEREGULATION**

### ***Abstract:***

*In the conditions of the permanent growth of the global economy, one of the most important elements of the economy is the production and distribution of electricity. With the development of new technologies and automatization, the need for electricity is ever growing, with it, the impact that the electricity market has on the environment. Instability of the electrical network, price fluctuations, import of electricity and the use of coal as the primary source of production are some of the main problems of the electricity market monopoly in the Republic of Serbia. One of the possible solutions to these problems is the deregulation of the electricity market. Opening the market would definitely bring about competition and more options for the consumers, but the consequences that deregulation might have on the environment will depend directly on the way the deregulation would be carried out and the speed at which the infrastructure would keep up with the changes. Deregulation does not mean a complete*

*lack of rules, moreover it is necessary to create the conditions in which deregulation would happen, as well as modalities through which the positive effects of introducing competition would be directed towards environmental protection and increasing the use of renewable energy sources. This paper presents the positive effects of the deregulation of the electricity market, taking into account the specificities of Serbia's market and potential, as well as positive examples from the practice of countries that have already gone through the process of electricity market deregulation.*

**Key words:** *electricity market, deregulation, environment, renewable energy sources*

## L I T E R A T U R A

1. Bozicevic, M., Tomsic, Z., & Kovacevic, T. (1999). Electricity market deregulation and possible environmental impacts; Deregulacija trzista elektricnom energijom i moguci utjecaji na okolis. Fakultet elektrotehnike i racunarstva, Zagreb
2. Burtraw, D., Palmer, K. L., & Heintzelman, M. (2000). Electricity restructuring: consequences and opportunities for the environment (No. 1318-2016-103215)
3. Kaličanin, Đ., & Kuč, V. (2014). Poređenje strategija restrukturiranja elektroenergetskih kompanija u Evropskoj uniji i Srbiji. Ekonomika preduzeća, 62(7-8), str. 419-433
4. Marina Kesner-Škreb, Deregulacija tržišta, Financijska praksa, 1994, 18 (4), str. 443-445
5. Osmanbegović, E., & Kokorović, M. (2009). Uticaj liberalizacije tržišta na cijene električne energije. Tranzicija, 10(21-22), str. 181-202
6. Počuča, M., Tepavac, R., Cvijić, J., & Mitrović, A. (2015). Potential sources for financing environmental protection projects: Focusing on energy efficiency. Management - časopis za teoriju i praksu menadžmenta, 20(75), str. 57-66
7. Počuča, M., Mladenov, M., & Mirković, P. (2018). The analysis of the Aarhus convention in the context of good environmental governance. Ekonomika poljoprivrede, 65(4), str. 1615-1625
8. Pollitt, M., Jamasb, T. (2005) Electricity Market Reform in the European Union: Review of Progress toward Liberalization & Integration, Center for Energy and Environmental Policy Research
9. Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2025. godine sa projekcijama do 2030. godine, Službeni glasnik RS, , broj 101 od 8. decembra 2015.
10. Tanić, G., & Filipović, S. (2008). Zaštita potrošača u uslovima liberalizovanog tržišta električne energije. Industrija, 36(4), str. 49-67

11. Tominov, I. (2008). Liberalizacija tržišta električne energije- ispunjava li očekivanja?. *Energija*, 57(3), str. 256-299
12. Uredba o merama podsticaja za povlašćene proizvođače električne energije, *Službeni glasnik RS*, br. 8/13
13. Zakon o Energetici, *Sl. glasnik RS*, br. 145/14 i 95/18 - dr. Zakon
14. Statistički podaci preuzeti sa: [www.eps.rs](http://www.eps.rs) (pristupljeno 17.07.2019.)

CIP - Каталогизација у публикацији  
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767